

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗРОБКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЛЕКЦІЙ З КУРСУ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

М. Б. ДЕМ'ЯНЮК

Прискорення науково-технічного прогресу, спричиненого стрімким розвитком інформаційних технологій, докорінно видозмінює образ сучасного суспільства. Характер цих змін зачіпає різні сфери діяльності людини та полягає у розширенні інформаційного простору її буття. Безперечно, ІТ (інформаційні технології) - середовище обумовлює трансформацію суспільства з його інституціями. Не є винятком і сфера освіти, завданням якої є забезпечення сприятливих умов для швидкої адаптації людини в інформаційному суспільстві, реалізації її особистісного потенціалу, у тому числі в професійному плані.

Орієнтація освіти на розкриття особистісного потенціалу зумовлює виникнення інноваційних освітніх технологій, серед яких провідне місце належить інформаційним та комп'ютерним технологіям. Стрімке розширення системи знань й існуюча проблематика щодо забезпечення її цілісного сприйняття та якісного засвоєння актуалізують принципово новий напрям використання інформаційних технологій, який ґрунтується на застосуванні мультимедійних засобів і комплексів. Це обумовлено тим, що мультимедіа створює мультисенсорне навчальне середовище, яке забезпечує зростання ступеня засвоєння навчального матеріалу унаслідок збільшення кількості органів чуттів, задіяних у процесі сприйняття інформації.

Проблемам розробки загальних теорій використання мультимедіа в освіті, мультимедійних технологій та їх впливу на психологічний розвиток особистості присвячено чимало теоретико-експериментальних праць вітчизняних і зарубіжних педагогів, серед яких В. П. Агеєв, В. Ю. Биков, Я. І. Вовк, Б. С. Гершунський, С. В. Дмитрієв, М. І. Жалдак, П. М. Жданович, Г. М. Клейман, Р. В. Селезньов, Ю. Д. Бабаєв, О. В. Вітюк, Г. С. Костюк, Ю. І. Машбиць, П. А. М'ясоїд та інші. Щодо мультимедійних засобів, то умови їх використання в освітній сфері досліджуються за багатьма позиціями, систематизація яких досить вдало представлена в працях Н. Ю. Іщук, О. П. Пінчук [2, 7].

Мультимедійні засоби завдяки своїм можливостям можуть застосовуватися при проведенні практично всіх видів навчальних занять. Однак, усе більшого застосування в умовах вищої освіти набувають мультимедійні засоби для подання навчального матеріалу під час проведення лекцій. У працях науковців Є. А. Лаврова, В. Г. Логвіненко, С. В. Агаджанової, С. А. Мукомел, А. П. Чабан [5, 6] розглядаються різні підходи щодо застосування мультимедійних технологій у навчанні, у тому числі при проведенні лекцій. Результати їх аналізу свідчать про створення в педагогічній науці передумов для подальшого дослідження означеної проблематики з прикладної точки зору. Цьому сприяє і набутий у сучасних умовах емпіричний досвід застосування мультимедійних засобів у навчальному процесі вищих навчальних закладів, який обумовлює необхідність напрацювання практичних рекомендацій педагогам щодо мультимедійного забезпечення викладання дисциплін різного циклу.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб систематизувати досвід підготовки та проведення мультимедійних лекцій з курсу історії української культури, розкрити її переваги та недоліки і на цій підставі окреслити необхідні рекомендації педагогам щодо ефективного застосування мультимедійних засобів у навчанні.

На сучасному етапі лекція виступає і як організаційна форма навчання – специфічний спосіб взаємодії викладача та студентів, у рамках якого реалізується різноманітний зміст і різні методи навчання, і як метод навчання – монологічний виклад навчального матеріалу в систематичній та послідовній формі, сконцентрований в основному навколо фундаментальних проблем науки. Мета будь-якої лекції – познайомити з новими концепціями у сукупності зв'язків між відомим і новим матеріалом. Розуміння лекційного матеріалу – складний когнітивний процес, в основі якого перцептивне мистецтво пізнання – вміння, що сприяє успішному функціонуванню як в соціумі загалом, так і в професійному житті.

Для того, щоб лекції мали проблемний характер, відображали сучасні досягнення науково-технічного та суспільного розвитку, теорії і практики, сприяли поглибленій самостійній роботі майбутніх фахівців, розвитку їхніх творчих здібностей доцільно застосовувати сучасні інноваційні технології викладання. До них належить мультимедійна лекція, що включає елементи новітніх

інформаційних технологій та об'єднує у собі як подання традиційної статичної візуальної інформації (текст, графіка), так і динамічної – мову, музику, відеофрагменти, анімацію тощо [6].

Використання мультимедійних засобів у лекційній формі викладання курсу історії української культури обумовлено особливостями його цільового призначення та завданнями, що потребують включення до змісту курсу значного обсягу достатньо різноманітної інформації, якісне засвоєння якої можливо лише за умови багатокomпонентної сенсорної стимуляції перцептивної сфери студентів.

Відомо, що успіх лекції, як і будь-якого іншого виду заняття залежить від якості підготовчого етапу. Дедалі часто він займає в кілька разів більше часу, аніж саме читання лекції. Тож детальне знання всіх елементів підготовчого етапу дозволяє виробити власний алгоритм роботи і зекономити чимало часу, не втрачаючи на якості. Форми та методи підготовки викладача до проведення мультимедійної лекції з історії української культури різноманітні та обумовленні впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників. Однак, є і загальні моменти підготовчого процесу, на яких слід акцентувати увагу.

Важливою складовою частиною процесу підготовки мультимедійної лекції є уточнення (визначення) вихідних даних (тема, навчальні цілі, навчальні питання) та відбір джерел із тематичною інформацією різної перцептивної модальності для формування її матеріалів. Такими джерелами можуть бути: авторський текст, навчально-методична література, аудіозаписи, демонстраційні відеофільми, ресурси Інтернет, глосарії, довідники тощо. Відбір зазначених джерел потребує врахування пізнавальних закономірностей навчальної діяльності студентів, їхню інтелектуальну підготовленість до сприйняття і засвоєння навчального матеріалу.

Проектувальну частину процесу підготовки мультимедійної лекції доцільно здійснювати за основними етапами:

- визначення обсягу та змісту лекції, структурування навчального матеріалу з кожного питання, створення текстових макетів;

- визначення найбільш складних (ключових) текстових фрагментів лекції, що потребують ілюстрування або унаочнення з використанням мультимедійних засобів;

- створення або підбір мультимедійних засобів та їх дидактична оцінка;

- написання сценарію мультимедійної лекції.

Якщо перші два етапи є типовими в підготовці лекційного заняття, то решта окреслюють специфіку мультимедійної лекції, її сутнісні ознаки та дидактичну цінність.

Створюючи програмні мультимедійні засоби або здійснюючи їх підбір, необхідно враховувати певні критерії. Вони виражені в системі психолого-дидактичних та методичних вимог, які висувуються до процесу створення або відбору зазначених вище засобів [5]. Зокрема, до основних психолого-дидактичних вимог ми відносимо: адаптивність мультимедійних засобів до індивідуальних можливостей студента; інтерактивність навчання; реалізація можливостей комп'ютерної візуалізації навчальної інформації; розвиток інтелектуального потенціалу студента; системність і логічна впорядкованість у поданні навчального матеріалу.

Методичні вимоги до мультимедійних засобів навчання враховують особливості конкретної навчальної дисципліни, специфіку відповідної наукової галузі знань, можливості реалізації сучасних методів обробки інформації. Мультимедійні засоби навчання повинні задовольняти основним методичним вимогам: представлення навчального матеріалу з опорою на взаємозв'язок та взаємодію понятійних, образних і дієвих компонентів мислення; відображення системи термінів навчальної дисципліни у вигляді ієрархічної структури високого порядку.

Досвід використання мультимедійних засобів в освітній сфері свідчить про те, що найбільш адаптованими й ефективними серед них є мультимедіа-презентації, оскільки дозволяють надати масиви інформації у більшому обсязі в послідовності, яка відповідає логіці пізнання та рівню сприйняття конкретного контингенту студентів.

На кафедрі філософії та політології Хмельницького національного університету до практики викладання курсу історії української культури впроваджені мультимедіа-презентації з кожної теми. Зміст лекцій із дисципліни представлено за декількома варіантами шаблонів презентацій. Розробка шаблону включає розробку дизайну та кількох варіантів авторозмітки слайдів. За кожним варіантом визначається оптимальний об'єм тексту, графіки та відеоматеріалів з метою забезпечення найкращого їх співвідношення, а також місця гіпертекстових переходів усередині лекції, розміщення гіперпосилань (термінологічних, фактологічних, ілюстративних) на зовнішні ресурси. У якості інструментального засобу для розробки шаблону мультимедійної презентації використовується

програма Microsoft Power Point, основними перевагами якої є [8]: забезпечення інтерактивності у взаємодії лектора з апаратними і програмними засобами; легкість в освоєнні та простота створення мультимедіа-презентації, покадрове подання матеріалу; підтримка технології вставки і впровадження об'єктів (малюнків, відеокліпів, аудіоповідомлень, діаграм, документів та ін.); підтримка технології гіперпосилань (як усередині документа, так і зовнішніх); можливість публікації презентації в інформаційних мережах (світовій, локальній); «інтуїтивно зрозумілий інтерфейс».

Шаблон як форма слугує основою для написання сценарію мультилекції, який відображає послідовність тексту та конструктів (динамічні схеми, моделі, малюнки, фотографії, анімація, фільми тощо), що формуються з відібраних джерел із тематичною інформацією різної перцептивної модальності. При цьому ми враховували, що всі прийоми, які використовуються в мультилекції для сприйняття та запам'ятовування: конструкти, їх подання, колір, форма, тональний фон слайдів повинні ґрунтуватися на фізіологічних і психологічних механізмах сприйняття та обробки інформації.

Однак, розробка мультимедійної лекції має свою проблематику. Зокрема, перша проблема, яку необхідно вирішити, – це перехід від аудіальної форми подання змісту до візуальної. Іншими словами, існує потреба в синхронізації декількох паралельних потоків інформації. Натомість вирішення цієї проблеми вимагає усвідомлення того факту, що презентація – це лише опорний конспект лекції, мінімальна кількість інформації, яку повинен засвоїти студент. Все решта викладач розповідає та пояснює, розкриваючи зміст теми. Ідеальним варіантом є таке поєднання тексту лекції та презентації, коли студент міг би поповнити зорову інформацію з того, що говорить лектор, і навпаки побачити на слайдах те, що він прослухав.

Друга проблема полягає в тому, що, з одного боку, мультимедійні лекції передбачають вплив на різні репрезентативні системи, з іншого боку, велика кількість впливів призводить до виникнення непотрібних асоціацій та емоцій, що позначається на здатності студентів адекватно сприймати навчальний матеріал. Її вирішення лежить у площині оптимальної побудови презентації, вимоги до якої ми пропонуємо сформулювати в таких рекомендаціях:

- всі елементи презентації повинні мати єдиний стиль;

- фон презентації не повинен бути досить яскравим або темним;

- шрифти вибирати такими, щоб читати їх з дальньої точки аудиторії (варіант Arial абоTahoma, кегль 35-60 для заголовків, кегль 25-50 для основного тексту);

- створити контрастне поєднання фону та шрифту (фон – світлий, шрифт – темний, або навпаки);

- слайди не перевантажувати ні текстом, ні картинками (фото), ні анімацією;

- використовувати музикальний супровід у разі, якщо він несе смислове навантаження;

- для прискорення роботи з презентацією зменшити її об'єм за рахунок переформатування картинок (фото), а також шляхом їх «стиснення» до екранної роздільності (76 точок на дюйм);

- використовувати засоби Smart Art для забезпечення більшої наочності у поданні інформації.

Ще однією проблемою у розробці мультилекції є залучення студентів до процесу отримання знань, оскільки цього потребує розвиток їхньої мисленевої діяльності. Досягнення логіки її розгортання під час проведення заняття пропонується за рахунок динамічного пояснення навчального матеріалу, у результаті чого поступово формується конструкт (схема, модель, алгоритм, панорамне фото тощо). Такий підхід сприяє навчальній мотивації та стимулює особистісний розвиток студентів.

Власний досвід педагогічної діяльності свідчить про те, що найбільш цікаво проходять лекційні заняття з використанням мультимедійних презентацій за тематикою курсу історії української культури, яка стосується вивчення пам'яток духовної та матеріальної культури українського етносу на різних етапах його розвитку. Зазначений інтерес досягається за рахунок демонстрації фотографій за тематичними блоками з використанням вдало підібраної анімації, відеороликів, розміщених послідовно у структурі презентації, а також ілюстративного матеріалу на зовнішніх ресурсах (Internet, Intranet), демонстрація якого забезпечується через відповідні гіперпосилання. З метою активізації пізнавальної діяльності студентів, створення сприятливого емоційного фону для сприйняття ними навчального матеріалу під час проведення мультилекції пріоритетного значення набувають окремі методичні прийоми лектора. Зокрема, для того, щоб привернути увагу аудиторії до програмного навчального матеріалу, ми пропонуємо почати мультилекцію з відомої цитати або вислову, декларативної заяви, короткої історії з життя видатних людей або власного досвіду, короткотривалої демонстрації слайдів або відеофрагменту у супроводі фонової музики з актуальною інформацією в галузі української культури тощо.

Під час проведення мультимедійної лекції важливо не допустити порушення логіки у поданні навчального матеріалу. З цією метою рекомендується лектору продумати вербальні переходи, які забезпечують зв'язок між вступною та основною частинами мультимедіа-лекції, між основними ідеями лекції, а також між слайдами. Для позначення переходу можна використовувати короткі фрази, які формулюють певний умовивід, вислів, що привертають увагу, у тому числі жартівливого змісту, зміну тональності голосу, а також уповільнення темпу лекції або витримку паузи. Важливим успіхом мультимедіа-лекції є формулювання яскравого висновку, в якому пропонується використовувати ті методичні прийоми, які є характерними і для вступної частини.

Таким чином, мультимедійна лекція є інноваційною формою навчання у вищому навчальному закладі, в основу якої покладено використання мультимедійних засобів. Серед них найбільш адаптованими у викладанні дисциплін гуманітарного циклу є мультимедіа-презентації. Мультимедіа-презентації дають можливість під час проведення лекції: надати масиви інформації у більшому обсязі в послідовності, яка відповідає логіці пізнання та рівню сприйняття студентів; підвищити її інформативність; забезпечити інтерактивність і наочність навчання; реалізувати доступність та сприйняття інформації за рахунок паралельного представлення інформації в різних модальностях; стимулювати мотивацію навчання студентів; забезпечити викладачу комфортні умови роботи.

Поряд з очевидними перевагами мультимедіа-лекції існують проблемні питання методичного характеру щодо її використання. Аналіз досвіду підготовки та проведення мультимедіа-лекції з історії української культури дозволяє нам окреслити декілька з них. Насамперед, слід підкреслити, що процес підготовки мультимедійних лекцій потребує значних ресурсних затрат на підбір джерел інформації, методичну та інструментальну обробку навчального матеріалу тощо. Досягнення дидактичних цілей лекції з використанням мультимедіа-презентацій вимагає від викладача педагогічної майстерності у впровадженні інформаційних технологій у навчально-виховному процесі. Означені вище проблемні аспекти можуть скласти основу подальших досліджень у сфері ефективного використання мультимедійних засобів у педагогічній діяльності викладача вищого навчального закладу.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко О. М. Експериментальна перевірка застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі з педагогічних дисциплін / О. М. Бондаренко // Рідна школа. – 2009. – № 8–9. – С. 50–52.
2. Іщук Н. Ю. Застосування засобів мультимедіа у процесі підготовки економістів у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький держ. педагогічний ун-т ім. Михайла Коцюбинського / Н. Ю. Іщук. – Вінниця : ДОВ «Вінниця». – 2004. – 20 с.
3. Козлакова Г. О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті : [монографія] / Г. О. Козлакова. – К. : ІЗМН, 1999. – 180 с.
4. Копняк Н. І. Застосування інноваційних технологій в навчальному процесі / Н. І. Копняк, Т. В. Красильник // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми. – Зб. наук. пр. – Київ-Вінниця : ДОВ Вінниця, 2000. – С. 379–380.
5. Лавров Є. А. Комп'ютеризація університету : підхід до проектування мультимедійної лекції [Електронний ресурс] / Є. А. Лавров, В. Г. Логвіненко, С. В. Агаджанова // Вісник Сумського нац. аграрного ун-ту. Серія : механізація та автоматизація виробничих процесів. – 2010. – Вип. 2(22). – С. 103. – Режим доступу до вісн. : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Pipo/2008_20/08leaurt.pdf.
6. Мукомел С. А. Використання мультимедійних технологій у вищій школі / С. А. Мукомел, А. П. Чабан // Вісник Черкаського університету. – 2009. – № 144. – С. 106–109.
7. Пінчук О. П. Актуальні проблеми використання засобів мультимедійних технологій в основній школі / О. П. Пінчук // Нові технології навчання. Вип. 47 : наук.-метод. збірник / Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти. – К., 2007. – С. 107–110.
8. Створюємо презентації. Power Point / Упорядник Скляр І. В. – К. : „Редакція загальнопедагогічних газет”, 2005 р. – 112 с.